

TÜRKİYE HAYVANCILIĞINDA SON DURUM

Prof.Dr. Hasan Rüştü KUTLU
Çukurova Üniversitesi
Ziraat Fakültesi
Zootekni Bölümü
Adana

T.C. Anayasası (1982)

■ Madde 45

“Devlet, tarım arazileri ile çayır meraların amaç dışı kullanılmasını ve tahribatını önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır”

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

■ Madde 1337

“Hayvancılıktaki temel amaç, toplumumuzun hayvansal protein bakımından dengeli, yeterli beslenebilmesinin temin maksadıyla üretim artışını sağlamaktır. Bu amaçla hayvan ıslahı, kaliteli kesif yem ve yem bitkileri üretimi arttırılarak hayvan hastalık ve zararlıları ile etkili mücadele ve yayım hizmetleri geliştirilecektir. İç talebi karşıladıktan sonra ihracata yönelik üretim seviyesinin yakalayabilmek için hayvancılığa özel önem verilecek, ete-süte dayalı sanayi ülke genelinde yaygınlaştırılacaktır”

■ Madde 1340

“Üreticilerin kooperatifleşmesi, şirketleşmesi ve üretici birliklerinin kurulması özendirilecektir”

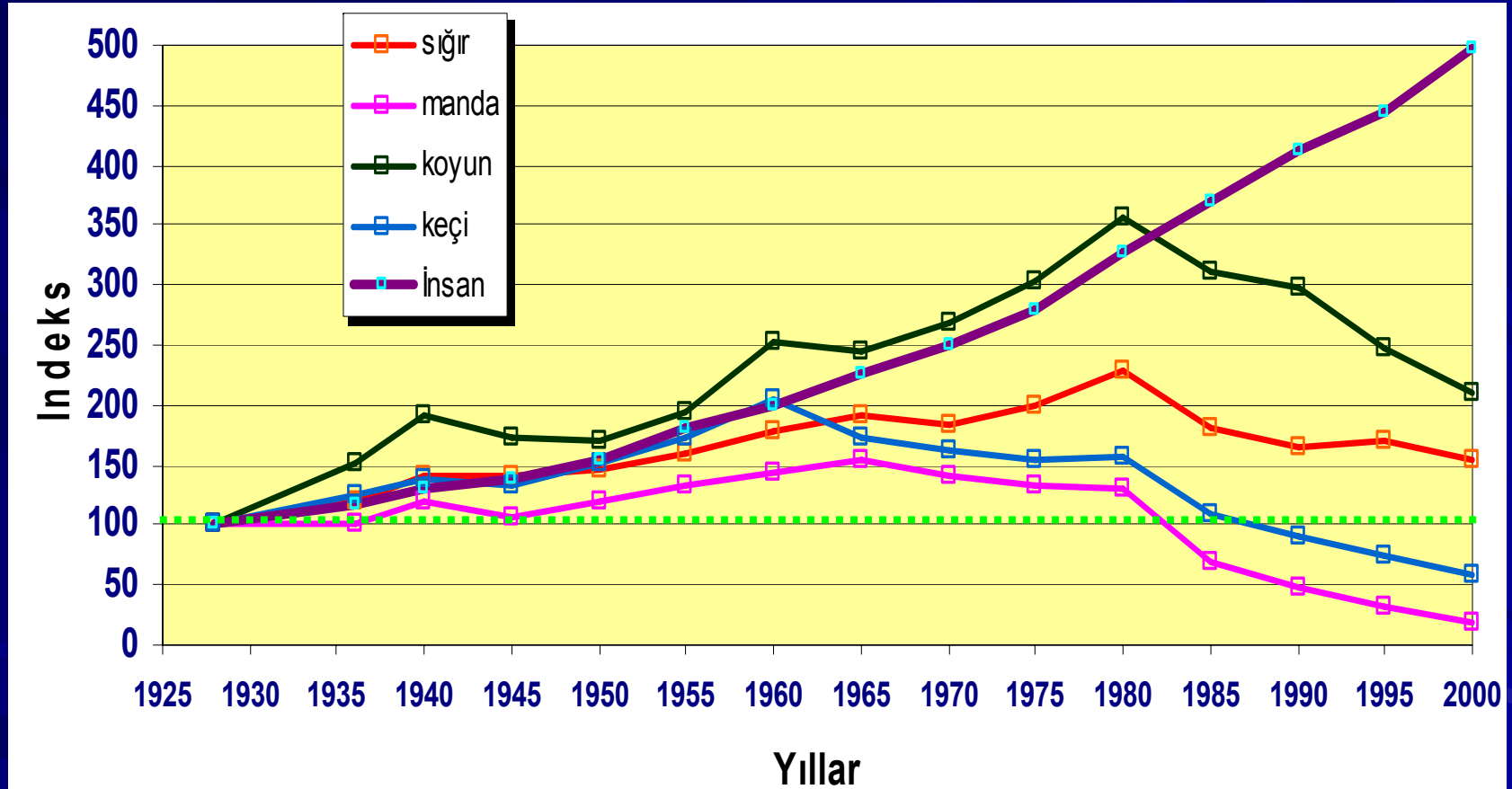
1983-2003

- Her alanda olduğu gibi hayvancılık sektörümüz de son 20 yılda çok büyük değişimler yaşanmıştır.
- Kanatlı hayvan (özellikle tavukçuluk) sektörümüz 20 yılda Avrupa ile boy ölçüşebilecek seviye ve teknolojik gelişime ulaşmıştır.
- Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık sektörümüz ise 2003 yılı itibarıyla can çekişir hale gelmiştir.

Türkiye Hayvan Varlığı ve Yıllara Göre Değişimi (bin baş)

Yıllar	Sığır	Manda	Koyun	Keçi	Tavuk
1928	6.934	795	13.632	12.106	-
1940	9.759	947	26.272	16.896	19.757
1950	10.123	948	23.082	18.464	20.544
1960	12.435	1.140	34.463	24.633	28.821
1970	12.756	1.117	36.471	19.483	34.289
1980	15.894	1.031	48.630	19.043	61.450
1990	11.377	371	40.553	10.977	102.262
2000	10.765	146	28.492	7.201	258.168

Yıllar İtibariyle Türkiye Nüfus İndeksi (1928-2000)

Neden.....?

- Ülke hayvancılığımızın son 20 yılda yaşadığı bu gerilemede,
  - kaliteli hayvan ve yem kaynaklarının yetersizliği ve etkin kullanılamaması,
  - sağlık korumanın ve hastalıklarla mücadelenin yetersiz ve etkisiz oluşu,
  - çiftçilerimizin eğitimsiz ve örgütsüz oluşu,
  - hayvancılığın kalkındırılması amacıyla uygulamaya çalışılan düzenlemelerin, politik tercihlere bağlı olarak sık sık değişim içinde oluşu,
  - hayvancılığa verilen desteklerin takibi için gereken denetimlerin yetersiz oluşu,
  - **ülkemizin yıllardır siyaset üstü milli bir hayvancılık politikasından yoksun oluşunun** payı büyüktür.

HAYVAN KAYNAĞI

- Hayvancılıkta karlı bir üretim için yüksek verimli hayvan kullanımı esastır.
- Oysa ülkemiz siğır varlığının sadece
  - %15'i yurt dışı orijinli yüksek verimli kültür ırkı (Siyah-Alaca, Esmer vb.),
  - %43'ü yerli (Yerli Kara, Doğu Anadolu Kırmızısı, Güney Kırmızı vb.),
  - geri kalan %42'i ise kültür ve yerli melezidir.
- 1928 yılında yasal düzenlemesi yapılarak başlatılan ıslah çalışmalarında istenen hedeflere ulaşamamıştır.
- Batı ülkelerinde 40-50 yılda tamamlanan bu çalışmalar, ülkemizde 75 yılda %35 seviyesine dahi gelememiştir.

HAYVAN KAYNAĞI

- Yapay tohumlama çalışmalarından istenen düzeyde **başarı** sağlanamamıştır.
- Hayvan ithalinden beklenen **fayda** sağlanamamıştır.
- Kaliteli damızlık hayvan ülkemizde **yeterli** düzeyde üretilememiştir.
- Damızlık üretimi **örgütlü** şekilde yapılamamıştır.
- Damızlık hayvanlar çoğu zaman değerini bulamamış ve **et amaçlı** kesilmiştir.

YEM KAYNAĞI

- Ülkemiz büyük ve küçükbaş hayvan varlığının 2/3'si **fizyolojik olarak açtır.**
- Kaliteli kaba yem (**açık %60**) ve karma yem (**açık %65**) yeterli düzeyde kullanılamamaktadır.

11 milyon BBHB için 50 milyon ton kaliteli kaba yeme gereksinim vardır.

Üretilen:

Çayır-meradan	10 milyon ton
Yem bitkisi ekiminden	6 milyon ton
Silajdan	4 milyon ton
Sap-samandan	<u>20 milyon ton</u>
TOPLAM	40 milyon ton

Gereksinim	50 milyon ton
Üretim	<u>40 milyon ton</u>
Açık	10 milyon ton

Gerçek Açık 30 milyon ton

- Ülkemiz hayvancılığının temel yem maddesi **samandır**. Samanın teknolojik ve biyoteknolojik olarak işlenerek yem değerinin yükseltilmesi çalışmaları bir türlü uygulamaya aktarılamamıştır.
- 44 milyon hektardan 14.6 milyon hektara düşen Çayır-mera alanları **zamansız, düzensiz ve aşırı otlatmaya** maruz bırakılmıştır.
- Kalite kaba yem yetiştiriciliği ve **silaj** yapımı yıllardır yaygınlaştırılamamıştır.

YEM KAYNAĞI

- Yetersiz ve etkisiz denetim nedeniyle **karma yem kalitesi** yükseltilememiş, **haksız rekabet** önlenememiştir.
- Karma yem dar pazar alanında **yüksek fiyata** satılmış, karma yem kullanımı konusunda **çiftçi eğitilememiştir**.
- Karma yem üretimi, olması gerekenin 1/3'ü düzeyinde kalmıştır (kayıtlı+kayıtsız üretim: 6 milyon ton/yıl).
- Yem fabrikaları yıllardır kapasitelerinin çok altında çalışmıştır.
- Hammadde tedarikinde maalesef istenen miktar ve kaliteye ulaşılammamıştır.
- Yem kaynağı olarak kullanılan endüstri yan ürünlerinin üretiminde (yağlı tohum küspeleri, vb.) **belirli standart ve kalite** yakalanamamıştır.

YEM KAYNAĞI

- Yem katkı maddelerinin **kalitesi ve kullanımındaki** sorunlar çözülememiştir.
- Yem fabrikalarında **teknolojik eksiklikler** giderilememiştir.
- Kendi içinde bir bütünlüğe sahip **yem yasası** uygulamaya aktarılamamıştır.
- Yetki ve sorumlulukları yasa ve yönetmeliklerle düzenlenmiş **“Karma Yem Üreticileri Birliği”** kurulamamıştır.
- Yem sektörünün hammadde tedariki için gerekli **“Vadeli İşlemler Borsası”** etkinleştirilememiştir.

HAYVAN SAĞLIĞI VE SALGIN HASTALIKLAR

- Belirli bir program dahilinde **sağlık taraması, aşı ve hastalıklarla mücadele** yapılamamıştır.
- Yıllardır hayvancılığımızı kemiren **brusella, tüberkuloz, şap, IBR, BVD ve siğir vebası** yanında **BSE** riski de hayvancılığımızı tehdit eder hale gelmiştir.
- Özellikle güney-doğu ve doğu sınırlarımızdan **kaçak hayvan girişi** maalesef istenilen düzeyde engelenememiştir.
- **Sağlık koruma** alanında çiftçilerimiz bilinçlendirilememiştir.
- Yüksek damızlık değere sahip hayvanlar için zorunlu **sigorta** sistemi geliştirilememiştir.
- Hayvan hareketleri ülkemiz içinde etkin bir şekilde **kontrol** edilememiştir.
- Bilinçsizce ilaç kullanımı **ciddi kaynak israfına** neden olmuştur.

ÖRGÜTLENME VE ÜRETİM PLANLAMASI

- Entansif veya yarı-entansif koşullarda yapılan küçükbaş, büyükbaş, kanatlı yetiştiriciliği ve yem üretimi hala istenilen düzeyde **örgütlenememiştir.**
- Örgütsüzlük ve programsızlık nedeniyle **üretim planlaması** yapılamamıştır.
- Süt sığırcılığında bu sorunun bir nebze olsun çözümüne yönelik 28.02.1995 tarih ve 4084 sayılı yasanın değişik Ek-1 maddesine göre oluşturulan yetiştirici birlikleri yönetmeliğinde teşkilatlanma açısından yanlışlıklar yapılmış, **etkili bir teşkilatlanma** düzeni sağlanamamıştır.
- Üretici birlikleri oluşturulurken, **kırmızı et, piliç eti, yumurta, yem bitkisi** ve **karma yem üreticilerine** ait birlikler dikkatten kaçmıştır.

ÖRGÜTLENME VE ÜRETİM PLANLAMASI

- Örgütsüzlük nedeniyle çiftçiler mağdur, aracılar ise zengin edilmiş, **ürünün fiyatını** üreticiler değil, aracılar belirlemiştir.
- Devlet makro düzeyde **üretim planlaması** yapacak güce ve yaptırımlara sahip olamamıştır.
- Kalkınma planlarında öngörülen **hedefler** gerçekçi olmamış, bu hedeflere ulaşmak için alınan **önlemler ve teşvikler** yetersiz kalmıştır (Ülkemizdeki hayvan varlığı dahi bilinmemektedir).
- Üretim planlaması için üretici veya yetiştirici birliklerini harekete geçirecek ve yetkilendirecek **yasal düzenlemeler** yapılamamıştır.
- Kısaca, ülkemizin hayvancılığın örgütlenmesi ve üretim planlamasına yönelik belirli bir **hayvancılık politikası** geliştirilememiştir.

EĞİTİM VE TEKNİK ELEMAN DESTEĞİ

- Hayvancılığın ülkemiz insanının **kültürünün** bir parçası olması, hayvancılık eğitiminin yaygınlaşmasını engellemiştir.
- Hayvancılıkla uğraşan çiftçilerimizin pek çoğuna, yüksek verimli hayvanlara **atadan kalma yöntemlerle** bakım-besleme uygulanamayacağı gerçeği anlatılamamıştır.
- Eğitimsiz yetiştiricilere **devlet kredisi** ile verilen damızlık değeri yüksek yurt dışı orijinli hayvanların pek çoğu geçmiş yıllarda birkaç sene içinde heder edilmiştir.

EĞİTİM VE TEKNİK ELEMAN DESTEĞİ

- Eğitim çalışmalarına yönelik organizasyonlar için gereksinim duyulan **altyapı ve kalifiye eleman** ülkemizde olmasına rağmen etkili şekilde kullanılamamıştır.
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı taşra teşkilatlarındaki yüzlerce mühendis ve veteriner hekim sahadan uzak, masa başında **atıl bırakılmıştır**.
- Hayvancılığa eğitim ve teknik yönden destek sağlayan üniversiteler ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı araştırma kuruluşları arasında **işbirliği ve koordinasyon** sağlanamamıştır.
- Eğitim çalışmaları için yeterli kaynak vardır, fakat bu kaynakların etkili şekilde kullanımı için gereken **siyasi irade** maalesef istenen düzeyde sergilenememiştir.

İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ ve ALTYAPI

- Sığırcılık işletmelerinde **hayvan sayısı** artırılmamıştır (işletmelerin %72'sinde 1-4 baş hayvan bulunmaktadır).
- Az sayıda hayvanın barındırıldığı binlerce işletme olarak ortaya çıkan bu yapı, **karlı ve örgütlü** bir hayvancılığı engellemiş, ülke hayvancılığının gelişimine sürekli darbe vurmuştur.
- Bu durum, **eğitim ve yayım** faaliyetindeki başarıyı da engellemiştir.

İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ ve ALTYAPI

- Çok küçük kapasite nedeniyle işletmeler uygun fiziki altyapıya sahip olamamış, modern hayvancılığın gerektirdiği **teknolojik imkanlardan** yararlanılamamıştır.
- Hayvancılık, ülkemizde **salt ahırdan** oluşan bir tesis olarak görülmüştür.
- Hayvanlar **sağlıksız koşullarda** ve uygun olmayan ortamlarda barındırılmıştır.
- Yem deposu, silo, gübrelik vb. olanakların **gerekliliği** anlaşılamamış veya anlatılamamıştır.
- Modern hayvancılığa ve bölge koşullarına uygun fiziki altyapının belirlenmesinde **bilimsel kriterler** göz ardı edilmiştir.

PAZARLAMA

- Ülkemizdeki hayvancılık işletmelerinin aile tipi olması ve birim işletmedeki **sürü büyüklüğünün çok küçük olması ve örgütsüzlük**, ürün pazarlamada ve ürünün hakkettiği değeri bulmasında büyük sıkıntılar yaratmıştır.
- Yemin kalitesizliği ve fiyatının yüksekliği nedeniyle yetersiz beslenen hayvanlardan elde edilen miktarı düşük fakat **maliyeti yüksek** ürün, çiftçinin kar etmesini ve ülke hayvancılığın gelişmesini engellemiştir.
- Ürettiği üründen para kazanmayan çiftçi, üretimini artırmak gibi bir düşünce içinde olmamış, daha çok **küçülme** üzerine hesaplar yapmıştır.
- Anlaşmalar gereği zorunlu olarak **ithal** edilen hayvansal ürünler, pazarın daralması nedeniyle hayvancılıkla uğraşan çiftçilerimizin çoğu zaman zararına yol açmıştır.

TEŞVİKLER ve POLİTİK TERCİHLER

- Geçmiş yıllarda uygulamaya aktarılan teşviklerin pek çoğu **politik tercihler** olarak karşımıza çıkmıştır.
- Politik tercihlerle şekillenen bir takım teşviklerin hemen hemen pek çoğu amacına ulaşamamış, önemli bir kısmı **suiistimal** edilmiştir.
- Mevcut ekonomik yapı içerisinde hayvancılığa verilen destekler azalmış, hayvancılık için **düşük faizli kredi** imkanı kalmamıştır.
- Kuvvetli lobicilik nedeniyle teşvikler, destekler ve yönetimdeki etkinlik açısından **hayvansal üretim**, her zaman bitkisel üretime yenik düşmüştür.

SONUÇ

- ❑ Ülkemiz hayvancılığının son yirmi yılda yaşadığı gerilemede; hayvan ve yem kaynakları ile sağlık korumanın ve hastalıklarla mücadelenin yetersizliği yanında çiftçilerimizin eğitimsiz ve örgütsüz oluşu, temel neden olarak sayılabilir.
- ❑ Ayrıca hayvancılığın kalkındırılması amacıyla uygulamaya çalışılan düzenlemelerin, **politik tercihlere** bağlı olarak sık sık değişim içinde oluşu ve hayvancılığa verilen desteklerin takibi için gereken denetimlerin yetersiz oluşu, ülke hayvancılığımızda **güven bunalımı ile birlikte kriz yaratmıştır**.
- ❑ Hayvancılığımızın geliştirilmesi ve çiftçilerimizin haketiklerini kazanmaları, hayvancılıkta değişim sürecinin başlatılması ve bu alanda **milli politika** oluşturulması ile mümkündür.
- ❑ Bu sürecin başarıya ulaşabilmesi, **hayvancılık sektörünün sorunlarının bizzat sektör temsilcilerinden dinlenmesi ve çözüm yolları için işbirliği önkoşuluna** bağlıdır.

TEŞEKKÜRLER

PANEL

Türkiye Hayvancılığı ve Geleceđi (Sorunlar ve Çözüm Önerileri)

PANEL

- Prof.Dr. Erdoğan PEKEL (Başkan)
- Hüseyin CERİT (Dam. Sığır Yet. Bir.)
- ..... (Küçükbaş Besi)
- Vet. Hek. Nusret TAKAN (Kanatlı Hay.)
- Doç.Dr. Ömer TÖMEK (Hay. İşl. Proje-Danış.)
- Mehmet EREL (Yem San.)
- Doç.Dr. Aykut GÜL (Ç.Ü. Z.F. Tar. Ekon. Böl.)

Yöntem

- 1. TUR: Sorunların Dinlenmesi (5 dak.)
- 2. TUR: Çözüm Önerilerinin Dinlenmesi (10 dak.)
- Dinleyici Soruları ve Katkılar (30 dak.)